

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่อง การศึกษาสภาพและความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายอาชีพ ตามแนวปรัชญาการศึกษาวิถีชีวิตวิถีงานนิคม ในสถานศึกษาสังกัด กรมการศึกษานอกโรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าวรรณคดีที่เกี่ยวข้องมานำเสนอ โดยแบ่งประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียนสายอาชีพ
2. ปรัชญาการศึกษาวิถีชีวิตวิถีงานนิคม
3. ปรัชญาการศึกษาวิถีชีวิตวิถีงานนิคมกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน
4. ปรัชญาการศึกษาวิถีชีวิตวิถีงานนิคมกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายอาชีพ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานอกระบบโรงเรียนสายอาชีพ

1. แนวคิดและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายอาชีพ
การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายอาชีพนั้น ดำเนินการโดยหน่วยงานต่าง ๆ หลายหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนเป็นการให้การศึกษาด้านอาชีพแก่ประชาชนที่อยู่นอกกระบบโรงเรียนที่ขาดโอกาส เพื่อให้เห็นช่องทางทำมาหากิน คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีในการทำงานและการประกอบอาชีพอิสระ รับจ้างในตลาดแรงงานหรือปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน โดยการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้มีความยืดหยุ่น เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของบุคคลและชุมชน โดยให้เสริมร่วมกับกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนรูปแบบอื่น ๆ ตามแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

กระทรวงศึกษาธิการ (2520) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษานอกโรงเรียน
ในส่วนของวิชาชีพ ไว้ว่า

การศึกษาวินิจฉัยในการศึกษานอกโรงเรียน มุ่งให้ผู้เรียน มีโอกาสศึกษาวินิจฉัย
ระยะสั้น เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพที่ต้องการได้ หรือเพื่อฝึกเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดในอาชีพ
ที่กำลังประกอบอยู่หรือจะประกอบต่อไปให้สมบูรณ์หรือเพื่อสามารถประกอบอาชีพนั้น ๆ ให้ดีขึ้น

ชาติรี อาวุธนะ (2525) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนวิชาชีพ พอสรุป
ได้ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาทักษะการทำงาน
2. เพื่อเพิ่มความสามารถในการทำงานทำ
3. เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตและแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน
4. เพื่อสนองความต้องการของผู้ประสงค์จะเรียนในสิ่งที่ไม่เคยเรียนรู้

สุนทร สุนันท์ชัย (2527) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการศึกษาวินิจฉัยสรุปได้ดังนี้

1. การศึกษาเพื่อให้บุคคลสามารถทำงานรับจ้างได้ (Job training/trining
for employment) การฝึกประเภทนี้ มุ่งป้อนคนไปสู่กิจกรรมอุตสาหกรรมหรือธุรกิจ แต่
โอกาสเช่นนี้ย่อมมีอยู่จำกัดมาก เนื่องจากการฝึกวิชาชีพในระบบโรงเรียน ได้ผลิตบุคคลเช่นนี้
ออกมามากมายและบุคคลเหล่านั้น ก็ยังว่างงานอยู่อีกมาก เนื่องจากอัตราการขยายตัวทาง
ธุรกิจอุตสาหกรรม ไม่ทันกับการขยายตัวในทางการศึกษาวินิจฉัย

2. การฝึกเพื่อให้บุคคลทำกิจการของตนเองได้ (training for self-employ
ment) การฝึกประเภทนี้ มุ่งให้บุคคลมีทักษะที่จะประกอบกิจการของตนเอง จัดว่ามีความสำคัญ
กว่าการฝึกประเภทแรก เพราะจะช่วยให้คนมีงานทำมากขึ้น

3. การฝึกเพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ (training for sefl-improvement)
การฝึกประเภทนี้ได้มุ่งให้บุคคลไปประกอบอาชีพ แต่ถือว่าการฝึกวิชาชีพเป็นการศึกษาทั่วไป
(general education) บุคคลที่ได้รับการฝึกแล้วอาจจะนำไปใช้ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่
ของตนเองได้

อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับแนวคิดและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาวินิจฉัยระยะสั้น
โดยทั่วไปในปัจจุบัน คณะอนุกรรมการวางแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการจ้างงาน สำนัก
งานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2526) ได้กล่าวถึง การศึกษาผู้ใหญ่
สายอาชีพที่เน้นการฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น ซึ่งดำเนินการโดยรัฐมีจุดมุ่งหมายสรุปได้ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการฝึกอาชีพตามความถนัด เพื่อเพิ่มพูนความรู้ และทักษะเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพ
2. เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ให้ประชาชนได้ฝึกและ ศึกษาวิชาชีพต่าง ๆ อย่างแพร่หลายและสอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ โดย มุ่งให้ผู้ที่ไม่เคยรับการฝึกอาชีพใดมาก่อน ได้มีโอกาสฝึกฝนจนประกอบอาชีพได้ และให้ผู้ที่ ประกอบอาชีพอยู่เดิมได้ฝึก และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อพัฒนาอาชีพของตน
3. เพื่อพัฒนาและยกระดับฝีมือแรงงานให้มีคุณภาพและตรงตามความต้องการของ ตลาดและสภาพท้องถิ่น

แนวคิดและจุดมุ่งหมายตามความคิดเห็นของนักการศึกษา และของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการเรียนการสอนหรือการฝึกอบรมวิชาชีพพระยะสั้น ส่วนใหญ่จะเป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา ให้แก่บุคคลทั่วไปที่ไร้โอกาสทางการศึกษา ในระบบ โรงเรียนให้ได้ศึกษาฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะความต้องการและความจำเป็นในการ ประกอบอาชีพ หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น และให้มีทักษะทางอาชีพเพื่อ การประกอบอาชีพใหม่ สำหรับผู้ที่ไม่มีอาชีพและเพื่อยกระดับ หรือพัฒนาอาชีพเดิมสำหรับผู้ที่ มีอาชีพอยู่แล้ว ดังนั้น การฝึกอบรมวิชาชีพ นอกจากจะให้ทักษะเกี่ยวกับวิชาชีพที่เรียนแล้ว ควรจะเน้นการฝึกอบรมเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพด้วย เช่น กระบวนการผลิต การแปรรูป การจัดการ การตลาด ฯลฯ ไปพร้อมกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้มองเห็นลู่ทางการ ดำเนินอาชีพอย่าง ชัดเจนและมีความเชื่อมั่นในตนเองยิ่งขึ้น มากกว่าที่จะให้ความรู้และทักษะ แต่เพียงอย่างเดียว

กรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นหน่วยงานหนึ่งจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน สาขอาชีพ โดยมีการจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่สาขอาชีพขึ้น เพื่อรับนักศึกษาเข้าเรียนไม่จำกัดเพศ อายุ และพินความรู้ การเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียนสาขอาชีพ มีวัตถุประสงค์ ที่ทั่วไปเพื่อฝึกอบรมวิชาชีพให้แก่ผู้ที่ไม่ได้มีโอกาสได้เรียนต่อในวัยอันสมควร ให้มีโอกาสได้ฝึกวิชา ชีพเพื่อนำไปประกอบอาชีพ หรือเพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน การจัดการ เรียนการสอน เน้นให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสฝึกฝน ให้เกิดความชำนาญ สามารถนำไปประกอบ อาชีพได้ การวางหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนสาขอาชีพ จะคำนึงถึงความต้องการ ของประชาชนเป็นสำคัญ

2. สภาพการดำเนินงานการศึกษาจากระบบโรงเรียนสายอาชีพ

การจัดการศึกษาจากระบบโรงเรียนสายอาชีพเป็นการฝึกอาชีพให้แก่ประชาชนตามความต้องการและความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลกลุ่มเป้าหมาย ที่อยู่นอกโรงเรียน โดยเฉพาะผู้ไร้โอกาสทางการศึกษา ได้มีโอกาสฝึกและศึกษาทางวิชาอาชีพ เพื่อนำความรู้ และทักษะไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นการเสริมอาชีพเดิมที่มีอยู่ และสามารถประกอบเป็นอาชีพได้ ตลอดจนให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ซึ่งจะพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือยกระดับความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น

ลักษณะของการจัดการศึกษาหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้น

การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้นอาจจัดได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับสภาพและองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ ผู้เรียน ครูผู้สอน เวลา สถานที่ เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างไรก็ดี ในการจัดควรคำนึงถึงผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเป็นประการสำคัญอันดับแรก เพราะการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพนั้นมุ่งหมายเพื่อที่จะพัฒนาคนให้มีความรู้ มีทักษะ เพื่อนำไปสู่การประกอบอาชีพหรือการดำรงชีวิตในสังคมอย่างเป็นสุข ในการพัฒนาคนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใหญ่ ให้มีความรู้ ทักษะ เพื่อการอาชีพหรือการมีงานทำนั้น นอกจากจะคำนึงถึงสภาพความพร้อมขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนด้วย ซึ่งผู้ใหญ่ในทัศนะของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาเป็นผู้มีประสบการณ์ มีการประกอบอาชีพ มีวัยและเวลาว่างแตกต่างกันตามสภาวะของอาชีพ ตลอดจนมีความสนใจและความต้องการจากสภาพพื้นฐานที่แตกต่างกัน การจัดการเรียนการสอน ควรจัดให้ยืดหยุ่นตอบสนองต่อสภาพและความแตกต่างกันของผู้เรียน ดังนั้นกรมการศึกษานอกโรงเรียน (2526) จึงได้เสนอแนวคิดการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพพระยะสั้น ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. จัดให้เรียนอย่างต่อเนื่องเป็นรุ่น ๆ ในแต่ละรุ่นอาจใช้เวลาเรียน 3 เดือน หรือ 5 เดือน ตามความเหมาะสม

2. จัดให้เลือกเรียนเฉพาะอย่างหรือเฉพาะส่วนที่ผู้เรียนคิดว่าตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการของตน เมื่อเรียนจบนำไปใช้ได้ทันที และใช้เวลาเรียนเพียงพระยะสั้น ๆ หากผู้เรียนต้องการเรียนอย่างอื่นต่อเนื่องก็ให้ทำได้ โดยการจัดหลักสูตรเป็นรายวิชา ให้แต่ละรายวิชาจบในตัวเอง

3. จัดให้ผู้เรียนเลือกเรียน และลงทะเบียนในรายวิชาที่ตนต้องการ แล้วมาเรียนเมื่อไรก็ได้ตามแต่จะมีเวลาว่าง เมื่อนับเวลาเรียนรวมกัน ได้ครบตามหลักสูตรกำหนด และส่งผลงานตามที่ได้รับมอบหมายก็จะได้รับการประเมินผล ถือว่าจบหลักสูตร

4. จัดให้ผู้เรียนเลือกเรียน ลงทะเบียนและรับงานที่มอบหมายไปศึกษาและปฏิบัติเองที่บ้าน เมื่อมีปัญหาสามารถพบผู้สอนได้ตลอดเวลา เมื่อส่งผลงานจะได้รับการประเมินผล และถือว่าจบหลักสูตร

5. จัดให้ผู้เรียนมีโอกาสศึกษาปฏิบัติด้วยตนเอง โดยการสร้างเครื่องมือช่วยสอน และจัดแหล่งเรียนไว้ให้ เช่น ห้องสมุด ศูนย์การเรียน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

รูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น จึงมีรูปแบบที่เปิดกว้าง ให้ผู้สนใจได้เลือกเรียนเป็นรายวิชาย่อย ๆ กับรูปแบบที่ผู้จัดหรือสถานศึกษาเปิดสอนเป็นระบบที่จัดเนื้อหาหลักสูตรต่อเนื่องกันไป จากพื้นฐานเบื้องต้น ไปสู่เนื้อหาที่ละเอียดลึกซึ้งตามลำดับ โดยมีระยะเวลาค่อนข้างแน่นอนตายตัวว่าจะใช้เวลาเรียนนานเพียงใด เช่น 100 ชั่วโมง 200 ชั่วโมง 300 ชั่วโมง เป็นต้น นอกจากนี้การจัดอาจแบ่งเป็นรุ่น ๆ หรือแบ่งเป็นรอบคือรอบเช้า รอบบ่ายและรอบค่ำ แต่ละรอบก็จะเรียนตามหลักสูตรตั้งแต่ต้นจนครบตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ องค์ประกอบของการจัดการศึกษาหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ได้แก่

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดีในการทำงาน อันจะเป็นพื้นฐานที่พอกำกับการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพ

2. เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในอาชีพที่ดำเนินอยู่ เป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง และประเทศชาติเป็นส่วนรวม

3. เพื่อส่งเสริมให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รองจากอาชีพเดิมที่ประกอบอยู่และให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ในอันที่จะเพิ่มพูนรายได้ให้สูงขึ้น

4. เพื่อให้รู้จักตนเอง รู้จักสังคมและองค์ประกอบอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้เป็นข้อมูลในการประกอบอาชีพ

2. หลักสูตร

หลักสูตรวิชาชีพพระษะสันเป็นหลักสูตรที่กำหนดขึ้น เพื่อให้ฝึกอบรมนักศึกษาหรือบุคคลทั่วไปที่มีความประสงค์จะเรียนรู้เพื่อนำไปประกอบอาชีพหรือนำไปแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน และเพื่อให้ผู้เรียนสายสามัญทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาเพื่อเพิ่มความรู้ทักษะและเจตคติที่ดีทางวิชาชีพ ตลอดจน สามารถโอนหน่วยกิตเข้าสมทบกับ หน่วยกิตตามโปรแกรมการเรียนสายสามัญได้ ลักษณะของหลักสูตรเป็นหลักสูตรรายวิชา ซึ่งหมายถึงหลักสูตรที่แยกเนื้อหาออกเป็นหมวดหมู่ในตัวเองเฉพาะในรายวิชานั้น ๆ และจัดรายวิชาเหล่านั้น ให้เชื่อมโยงกับรายวิชาอื่น ๆ สามารถเรียนต่อเนื่องกันได้ ผู้เรียนจะจบเฉพาะรายวิชาใดวิชาหนึ่ง ก็จะมีความรู้เฉพาะในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งอาจจะนำความรู้ไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันหรือเสริมอาชีพเดิมให้ดีขึ้น ถ้าต้องการนำไปประกอบอาชีพ จะต้องมีความรู้พื้นฐานในวิชาชีพนั้นมาบ้างแล้วหรือเลือกเรียนวิชาเหล่านั้นหลาย ๆ วิชาต่อเนื่องกัน ระยะเวลาเรียนแต่ละรายวิชา ขึ้นอยู่กับความสั้นยาวของเนื้อหา ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนเฉพาะสิ่งที่ต้องการ เมื่อจบแต่ละรายวิชาแล้วถือว่าจบหลักสูตร จะไม่เรียนต่อรายวิชาอื่นก็ได้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2526)

การจัดหลักสูตรวิชาชีพพระษะสันเดิมเป็นหลักสูตรต่อเนื่อง 300 ชั่วโมง ต่อ 1 ภาคเรียน ผู้เรียนทุกคนจะต้องเรียนครบ 300 ชั่วโมง หรือ 80 % ของ 300 ชั่วโมง จึงจะมีสิทธิได้รับการประเมินผลการเรียน โดยมีสาขาวิชาที่เปิดสอนดังนี้ คือ

1. สาขาวิชาช่างอุตสาหกรรม มีวิชาช่างเครื่องยนต์ ช่างเชื่อมโลหะ ช่างวิทยุ ช่างไฟฟ้า ฯลฯ
2. สาขาวิชาคหกรรม มีวิชาช่างตัดเสื้อผ้า ช่างตัดเสื้อผ้า ช่างตัดผม อาหารและขนม ศิลปประดิษฐ์
3. สาขาวิชาศิลปทัศนกรรม มีวิชาเครื่องหนัง เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา ช่างทอ ฯลฯ
4. สาขาวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ มีวิชาดนตรีไทย ดนตรีสากล ฯลฯ
5. สาขาวิชาพาณิชยกรรม มีวิชาบัญชีร้านค้า พิมพ์ดีด ฯลฯ
6. สาขาวิชาเกษตรกรรมมีวิชาพืชสวนครัว การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ฯลฯ

ต่อมากรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรใหม่ให้สามารถนำมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งยังเป็นการสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและแก้ปัญหาการออกกลางคันของผู้เรียนด้วย หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นใหม่นี้ จัดในลักษณะรายวิชา โดยแบ่งเนื้อหาในแต่ละ

ละวิชาออกเป็นส่วนตัว มีเนื้อหาจบในตัวเอง ให้ผู้เรียนเลือกเรียนเฉพาะรายวิชาที่ตนสนใจ เมื่อเรียนจบรายวิชาหนึ่งแล้ว จะเลือกเรียนวิชาต่อไปหรือไม่ก็ได้ และหากต่อไปเมื่อมีเวลา โอกาสและทุนทรัพย์เพียงพอ ก็อาจมาเลือกเรียนรายวิชาที่ตนยังไม่ได้เรียนได้โดยไม่ต้องตั้งต้นเรียนใหม่ เรียกว่า "การจัดวิชาแบบไม่มีรอบไม่มีรุ่น" (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ม.ป.ป.)

3. วิทยากรหรือผู้สอน

อุดม เชษทีวงศ์ (2534) ได้กล่าวถึงลักษณะของครูผู้สอน ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า ผู้สอนและบุคลากรการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น อาจจะเป็นครูผู้สอน ที่มีความรู้ ความชำนาญและความเชี่ยวชาญ ในวิชาที่เรียนโดยตรง หรือเป็นผู้มีประสบการณ์จากการประกอบอาชีพของตน มาเป็นวิทยากรและอาสาสมัคร

ผู้สอนวิชาชีพ มีการเรียกกันหลายชื่อตามสภาพลักษณะของการจัดการเรียนการสอนของแต่ละหน่วยงาน เช่น วิทยากร ผู้ฝึกอบรม ครูผู้สอน เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาถึงสภาพบทบาทหน้าที่แล้ว สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ (วินัย สายหงษ์, 2533)

1. วิทยากรหรือครูผู้ชำนาญ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานและอาชีพเฉพาะอย่าง ผ่านการคัดเลือกและการฝึกอบรมการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพ ช่วยสอนวิชาอาชีพทั่ว ๆ ไป ตามความต้องการของท้องถิ่น

2. วิทยากรหรือผู้มีความรู้ ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่ศึกษาเล่าเรียนในสาขาอาชีพในระดับต่าง ๆ ทำหน้าที่สอนวิชาที่มีเนื้อหาสาระที่มีความยากและต้องใช้หลักการที่ถูกต้องในคำสอนบทบาทและหน้าที่ของผู้สอน จะเปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยสอนเนื้อหาสาระของวิชาชีพให้กับผู้เรียน ให้ผู้เรียนจดจำในสิ่งที่บอกหรือสิ่งที่สาธิตให้ดู มาเป็นทำหน้าที่และบทบาทเหมือนหนึ่งผู้อำนวยการ (facilitator) ผู้จัดการ (manager) ผู้ประเมินผลและบันทึกผล (evaluator and progress recorder) และผู้ปรึกษาแนะแนว (counsellor) ไปพร้อม ๆ กันกับการสอนด้วย (วิรัช กุมทมาศ, 2525)

4. ผู้เรียน

ประชาชนที่ประสงค์จะเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน หลักสูตรระยะสั้น เป็นผู้ที่มีอายุ 14 ปีขึ้นไป หรือผู้ที่จบชั้นประถมศึกษา ประสงค์จะเรียน เพื่อเข้าสู่อาชีพ หรือเพื่อ

สร้างอาชีพเสริม หรือนำไปใช้เป็นประสบการณ์ ในการพัฒนาอาชีพที่ทำอยู่ กลุ่มผู้เรียนในชั้นเรียนวิชาชีพ จัดเป็นกลุ่มคนที่มีความแตกต่าง ทั้งอายุ วุฒิการศึกษา ความถนัดทางการเรียน ความสามารถในการเรียนรู้และความมานะพยายามในการเรียน

5. กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนวิชาชีพพระยะสั้น โดยทั่วไปจะเน้นหนักให้ผู้เรียนหรือผู้เข้ารับการอบรมได้รับการฝึกภาคปฏิบัติให้มีทักษะพอที่จะนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน หรือใช้ในการประกอบอาชีพได้ ครูจะเป็นผู้พิจารณาเนื้อหาว่าควรจะสอนด้านทฤษฎี หรือด้านปฏิบัติอย่างละเท่าไรโดยเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งควรดำเนินการ ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2526)

1. การชี้แจงสนทนาเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่ผู้เรียนจำเป็นต้องทำความเข้าใจ วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนอย่างชัดเจนก่อน
2. การสาธิตเพื่อให้ผู้เรียน เข้าใจขั้นตอนการปฏิบัติงาน เกี่ยวกับการใช้เครื่องมือ ขั้นตอนการทำงาน โดยสาธิตให้ผู้เรียนทดลองทำตาม
3. การปฏิบัติจริง ผู้เรียนทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้เกิดทักษะและความชำนาญ ตลอดจนมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น
4. ค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง เพื่อให้มีความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องมากขึ้น
5. สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและสิ่งอื่น ๆ ที่เห็นว่าจะจะเป็นทางสร้างคนให้มีคุณภาพ เพื่อสร้างงานให้มีคุณภาพในอนาคต

6. การประเมินผลการเรียน

การเรียนการสอนวิชาชีพพระยะสั้น โดยทั่วไปเน้นหนักให้ผู้เรียนหรือผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับการฝึกภาคปฏิบัติให้มีทักษะพอที่จะนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน หรือใช้ในการประกอบอาชีพได้ โดยที่การเรียนการสอนวิชาชีพมีลักษณะดังกล่าว การประเมินผลการเรียน จึงควรจัดให้สอดคล้องกัน กล่าวคือ

1. เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี อาจจะใช้ ประมาธร้อยละ 80-100 และน้ำหนักทางภาคทฤษฎีอาจใช้ประมาณร้อยละ 0-20 ทั้งนี้ อัตราส่วนจะเป็นเท่าใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของครูผู้สอน ว่าควรจะให้อัตราส่วนของน้ำหนักในการวัดผลภาคปฏิบัติ และภาค

ทฤษฎีเป็นเท่าไร โดยพิจารณาเนื้อหาแต่ละงานหรือรายวิชา

2. วิธีการวัดผลประเมินผลการเรียน อาจวัดโดยใช้วิธีการสังเกตการปฏิบัติงาน การทดสอบหรือคณฺผลงาน ตั้งแต่เริ่มปฏิบัติจนสิ้นสุดและให้ผลออกมาเป็นคะแนน โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของรายวิชานั้น ๆ

3. การจัดสอนในแต่ละรายวิชา แบ่งออกเป็นรายวิชาย่อยหรืองาน ในแต่ละรายวิชาอาจประกอบด้วยงานหลายอย่าง เมื่อสิ้นสุดการเรียนในแต่ละรายวิชาให้ประเมินผล โดยนำผลการเรียนหรือผลการปฏิบัติของทุกงานในรายวิชามารวมกัน ได้เท่าไรแล้วหารด้วยจำนวนงาน ถือว่าเป็นผลสรุปรวมของการเรียนรายวิชานั้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2525)

3. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพในสถานศึกษา สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน

การเปิดสอนหลักสูตรวิชาชีพพระษะสันต์ สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน จะมีทั้งที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนดำเนินการเองโดยเปิดสอนในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานครและส่งเสริมให้ผู้อื่นดำเนินการ ได้แก่ การให้สถาบันทางการศึกษาเอกชน หน่วยงานของรัฐดำเนินการ ในการเปิดสอนหลักสูตรวิชาชีพพระษะสันต์ จากการสำรวจรายชื่อจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร มี จำนวน 20 แห่ง ที่เปิดสอนวิชาชีพสำหรับกลุ่มเป้าหมายทั่วไป และกลุ่มเป้าหมายพิเศษ มีทั้งเปิดสอนเป็นประจำทุกปี และไม่เปิดสอนทุกปี ในที่นี้ จะขอกล่าวถึงสถานศึกษาที่เปิดสอนสายอาชีพหลักสูตรพระษะสันต์เป็นประจำทุกปี และเปิดสอนสำหรับกลุ่มเป้าหมายทั่วไป ซึ่งเปิดสอนเฉพาะสายอาชีพ โดยเปิดสอนเป็นรอบ คือ รอบเช้า รอบบ่าย รอบค่ำ และที่เรียนทั้งวัน จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนผู้ใหญ่เสาวภา ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร โรงเรียนผู้ใหญ่รวมช่าง โรงเรียนผู้ใหญ่พระดาบส โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ(วิทยาลัยในวังชาย) โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ(วิทยาลัยในวังหญิง) ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง พอเป็นสังเขป ดังนี้

1. โรงเรียนผู้ใหญ่เสาวภา

เป็นโรงเรียนผู้ใหญ่สายอาชีพที่จัดชั้นในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภาสังกัดกรมอาชีวศึกษา เปิดสอนวิชาชีพพระษะสันต์ 4 วิชา คือ อาหารและขนม การแกะสลักและการประดิษฐ์

ดอกไม้ การตัดเสื้อสตรี และการออกแบบเสื้อผ้า ทุกวิชาใช้เวลาเรียน 3 เดือนหรือ 225 ชั่วโมง การเรียนการสอนเป็นแบบมีรอบ มีรุ่น โดยเปิดสอนรอบค่ำ ตั้งแต่เวลา 16.30 - 19.30 น. การรับสมัครนักศึกษาจะรับปีละ 3 ครั้ง

เปิดรับบุคคลทั่วไปไม่จำกัดเพศ อายุและระดับการศึกษา แต่บางวิชา ผู้สมัครต้องอ่านออกเขียนได้ รับนักศึกษาวิชาละ 20-30 คน ผู้สอน จะเป็นอาจารย์ของวิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภาที่สอนอยู่ในภาคปกติมาสอน ผู้เรียนจะต้องเรียนครบทุกรายวิชาในหลักสูตร จึงจะถือว่าจบหลักสูตร

2. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร

การเปิดสอนวิชาชีพของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร (โรงเรียนผู้ใหญ่วัดพระยาทำ) จะจัด 3 ลักษณะ คือ

1. เปิดสอนภายในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร
2. สนับสนุนให้หน่วยงานอื่นเปิดสอน โดยศูนย์ฯ จะเป็นฝ่ายดำเนินการเท่านั้น เช่น การเปิดสอนวิชาชีพในโรงเรียนผู้ใหญ่ บ้านพักฉุกเฉิน ทัณฑสถาน เป็นต้น โดยใช้วิทยากร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่

3. จัดในรูปกลุ่มสนใจ ไม่เกิน 30 ชั่วโมง เป็นรูปแบบที่ยืดหยุ่นสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ในเวลาอันสั้น ศูนย์ฯ เป็นผู้ดำเนินการ โดยจัดวิทยากรรับสมัครผู้เรียน จัดสอนเป็นกลุ่ม และยังสนับสนุนให้หน่วยงานอื่น ๆ จัดในรูปแบบนี้ด้วย

สำหรับการเปิดสอนวิชาชีพในศูนย์ฯ เปิดสอนวิชาชีพพระยะสั้น 5 วิชา คือ ตัดเสื้อสตรี คนตรีไทย คนตรีสากล พิมพ์ดีด และศิลปประดิษฐ์ หลักสูตรจะเป็นแบบรายวิชากำหนดระยะเวลาของแต่ละรายวิชาเป็นจำนวนชั่วโมงตั้งแต่ 30 ชั่วโมงขึ้นไป ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนรายวิชาใดก็ได้ในหลักสูตรก็ถือว่าจบหลักสูตรของรายวิชานั้น ๆ แต่ละคนจะเลือกเรียนกี่รายวิชาก็ได้ ในชั้นเรียนผู้เรียนจะเรียนรายวิชาที่เหมือนกัน และไม่เหมือนกัน ทั้งขึ้นอยู่กับผู้เรียนเลือกเรียนรายวิชาใดบ้าง เปิดสอนรอบค่ำ ตั้งแต่เวลา 16.30-19.30 น. การเรียนการสอนเป็นแบบไม่มีรอบ ไม่มีรุ่น ผู้เรียนสามารถมาสมัครเรียนเมื่อไรก็ได้ โดยเรียนเฉพาะรายวิชาที่ตนเองเลือกเรียนผู้สอนจะเป็นข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์ฯ และมีความรู้ความชำนาญในการสอนวิชานั้น ๆ จะเปิดรับบุคคลทั่วไปไม่จำกัด เพศ อายุ และระดับการศึกษา ถ้าผู้เรียนสามารถเรียนได้

3. โรงเรียนผู้ใหญ่รวมช่าง

เป็นโรงเรียนผู้ใหญ่สาขาศาชีพที่เอกชนดำเนินการเปิดสอน ตั้งอยู่ที่ชั้น 4 อาคารราชดำเนิน ถนนราชดำเนินกลาง ปัจจุบันเปิดสอนวิชาตัดเสื้อสตรีระยะเวลาเรียน 3 เดือน หรือ 180 ชั่วโมง โดยแบ่งเป็นขั้นต้น ขั้นกลางเปิดสอนรอบค่ำตั้งแต่เวลา 17.00-20.00 น. รับสมัครบุคคลทั่วไปไม่จำกัดเพศ อายุ 15 ปีขึ้นไป วุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 หรืออ่านออกเขียนได้ ผู้สอนเป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญในวิชาตัดเสื้อมาสอน จะเปิดรับนักศึกษาปีละ 3 ครั้ง นักศึกษาจะต้องเรียนครบทุกรายวิชาจึงจะถือว่าจบหลักสูตร

4. โรงเรียนผู้ใหญ่พระดาบส

เป็นโรงเรียนในโครงการพระดาบสจัดขึ้นตามกระแสพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการเปิดอบรมวิชาชีพโดยใช้สถานที่ของสำนักพระราชวัง เลขที่ 384/386 ตรงข้ามหอสมุดแห่งชาติ ท้าวสุกรี เปิดรับบุคคลที่มีความตั้งใจจริงที่จะหาความรู้ใส่ตนปัจจุบันรับเพศชายไม่จำกัดอายุและความรู้ รวมทั้งข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือนที่ผ่านศึกและทพพลภาพได้เข้าเรียนโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น แต่มีเงื่อนไขว่าในระหว่างการเข้ารับการฝึกอบรมจะต้องปรนนิบัติครูอาจารย์เป็นการตอบแทน หลักสูตรวิชาชีพที่เปิดสอนคือ หลักสูตรเตรียมช่าง หลักสูตรช่างไฟฟ้า วิทยุขั้นต้นและขั้นกลาง และหลักสูตรช่างซ่อมเครื่องยนต์ ใช้เวลาเรียนตลอดหลักสูตรประมาณ 1-2 ปี เปิดสอนทั้งวัน ผู้เรียนจะพักอาศัยอยู่ในโรงเรียน สำหรับครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญ ความศรัทธา อาสาสมัครโดยเสด็จพระราชกุศลและมีความยินดีเสียสละให้ความรู้ของตนเป็นวิทยาทาน โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น การรับสมัครนักศึกษาจะเปิดรับปีละ 1 ครั้ง ประมาณเดือนพฤษภาคมของทุกปี

5. โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ(วิทยาลัยในวังชาย)

โรงเรียนผู้ใหญ่แห่งนี้ สืบเนื่องมาจากพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการปลูกฝังและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรักและซาบซึ้งในศิลปะประจำชาติ พร้อมทั้งได้รับการถ่ายทอดฝึกทักษะจนสามารถนำมาใช้ในงานอนุรักษ์ศิลปโบราณวัตถุและโบราณสถานได้โดยใช้อาคารหออุเทสทัตภินา สำนักพระราชวัง เป็นอาคารเรียน เปิดสอน 5 สาขาวิชา คือ ช่างฝีมืองานเขียน ช่างฝีมืองานปั้น ช่างแกะสลัก ช่างปักจักรอุตสาหกรรม

และช่างประดับมุก หลักสูตรวิชาละ 800 ชั่วโมง หรือ 1 ปี ครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นผู้ชำนาญการในสาขาวิชาและรับราชการอยู่ในสำนักพระราชวัง นอกจากนี้ ยังมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ จากสถาบันต่าง ๆ มาสอน ปัจจุบันเปิดรับบุคคลทั่วไป ไม่จำกัดเพศ (บางวิชา) อายุ 15 ปี ขึ้นไป มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ขึ้นไป รับแผนกละ 30 คน เปิดรับนักศึกษาปีละ 1 ครั้ง ประมาณเดือนเมษายน ของทุกปี

6. โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ(วิทยาลัยในวังหญิง)

โรงเรียนผู้ใหญ่แห่งนี้ สืบเนื่องมาจากพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เกี่ยวกับงานช่างประดิษฐ์ของสตรี ในพระบรมมหาราชวังว่าสมควรที่จะถ่ายทอดให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบเพื่อเป็นการอนุรักษ์ เผยแพร่ ให้ตระหนักในคุณค่า นอกจากนี้ ผู้เรียนยังสามารถนำไปประกอบอาชีพได้อีกด้วย จึงมีพระราชประสงค์ให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นใน แผนกพระราชฐานชั้นใน สำนักพระราชวัง เปิดสอน 3 วิชา คือ วิชาอาหารและขนม ช่างดอกไม้สดและช่างปักสะตัง หลักสูตรวิชาละ 800 ชั่วโมง หรือ 1 ปี ครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นผู้ชำนาญการที่ปฏิบัติราชการอยู่ในแผนกพระราชฐานชั้นใน นอกจากนี้ยังมีอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ จากสถาบันต่าง ๆ มาช่วยสอนวิชาอาหารและขนม การรับสมัครนักศึกษา รับเฉพาะเพศหญิง อายุ 15 ปีขึ้นไปไม่จำกัดความรู้ รับแผนกละ 30 คน เปิดรับสมัครประมาณต้นเดือนเมษายน ของทุกปี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปรัชญาการศึกษาลัทธิอัตถิภาวนิยม (Existentialism)

คำว่า "อัตถิภาวะ" อัตถิ แปลว่า เป็นอยู่ รวมกับคำว่า ภาวะ แปลว่า สภาพ ซึ่งคำว่า อัตถิภาวะ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Existence แปลว่า ความมีอยู่ ปรัชญาการศึกษาลัทธิอัตถิภาวนิยม เป็นปรัชญาที่ มุ่งเสริมสร้างให้มนุษย์ มีเสรีภาพในการเลือก และรู้จักใช้เสรีภาพในการเลือกอย่างมีความรับผิดชอบในตัวเอง (กิริติ บุญเจือ, 2522)

ความเป็นมา

อัตถิภาวนิยม เป็นเสมือนตัวแทนปฏิกริยาต่อลัทธิปรัชญาทั้งสมัยเก่าและสมัยใหม่ มีกำเนิดอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 (1914 และ 1939) ตั้งแต่โบราณมา ปรัชญามีอยู่ 2 พวก คือ อภิปรัชญา ซึ่งพยายามค้นหาคำตอบเรื่องลักษณะของสังคมอันแท้จริง ซึ่งอยู่เหนือประสบการณ์ การรับรู้ของมนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงได้ อีกพวกคือ วิมตินิยม มีความเห็นว่าถ้าประสบการณ์ของมนุษย์เป็นสิ่งหลอกลวงก็ไม่มีสิ่งใดเป็นความรู้ที่แน่นอน

ชาวอัตถิภาวนิยม ปฏิเสธความคิดทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าว โดยโต้แย้งพวกอภิปรัชญาว่า ความจริงแท้ไม่ได้อยู่เหนือประสบการณ์ แต่ความจริงแท้ก็คือ สิ่งที่มนุษย์มีประสบการณ์ลักษณะของอัตถิภาวนิยม แตกต่างไปจากความคิดปรัชญาแบบดั้งเดิมทั้งหลาย เพราะอัตถิภาวนิยม สนใจถึงความเป็นจริงแท้ที่มีอยู่จริง ว่าเป็นสิ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึกด้วย สภาพของมนุษย์โดยทั่ว ๆ ไป ก็สามารถเข้าใจความเป็นจริงนี้ได้ (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, ม.ป.ป.)

ความคิดแบบอัตถิภาวนิยม เริ่มปรากฏจากงานของนักปรัชญาชาวเดนมาร์ก ชื่อ โซเร็น เคออร์กการ์ด (Soren Kierkegaard 1813 - 1855) และนักคิดชาวเยอรมัน เฟรดริช นิทเช่ (Friedrich W. Nietzsche 1844 - 1990) นักปรัชญาชาวยุโรปที่ได้นำเอาแนวคิดของ เคออร์กการ์ด มาเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น บทละคร นวนิยาย และเขียนเป็นปรัชญาจริง ๆ ก็มี Martin Heidegger, Karl Jaspers, Gabriel Marcel, Albert Camus และ Jean-Paul Sartre (บรรจง จันทรสา, 2522) สำหรับการนำปรัชญาการศึกษาลัทธิอัตถิภาวนิยมมาประยุกต์ใช้กับการศึกษา ส่วนมาก เป็นผลงานของนักปรัชญาการศึกษาชาวอเมริกัน เช่น แวน คลิฟ มอร์ริส (Van Cleve Morris) และ จอร์จ เอฟ เนลเลอร์ (George F Kneller) (ศุภร ศรีแสน, 2526)

แนวคิดพื้นฐาน

ลัทธินี้ถือว่า ความมีอยู่ (existence) เป็นสิ่งที่กำหนดให้เป็นสิ่งแรกที่มนุษย์ในโลกนี้ได้รับมา เป็นสิ่งที่มาก่อนสาระ (essence) โดยธรรมชาติมนุษย์มีแต่ความมีอยู่ซึ่งมีลักษณะดังกล่าว แต่เมื่อได้เสรีภาพในการเลือกกำหนดชะตาชีวิตตนเองโดยเสรีแล้ว มนุษย์ได้สร้างสาระแห่งตนให้ปรากฏ (อดัม บิวส์รี, 2528)

ลัทธิอัตถิภาวนิยม พยายามศึกษามนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล (Individual) ซึ่งมีลักษณะเด่นเฉพาะของแต่ละคน องค์ประกอบเป็นส่วนสำคัญของความเป็นปัจเจกบุคคล มี 3 ประการคือ ความมีเสรีภาพ การเลือกหรือการตัดสินใจ และการรับผิดชอบต่อการกระทำ (ศักดิ์ดา ปรากฏ์ประทานพร, 2523) จะเห็นว่า ปรัชญานี้ ให้ความสำคัญแก่เสรีภาพและความเป็นมนุษย์อย่างเต็มที่ ซึ่ง ยัง ปอล ซาร์ตร์ (Jean Paul Sartre) ได้กล่าวว่า "ปรัชญานี้ สกย่องมนุษย์เหนือสิ่งอื่นใด... เป็นลัทธิที่บูชาความยิ่งใหญ่ของมนุษย์ (อ้างถึงในบรรจง จันทรสา, 2522) ส่งเสริมให้มนุษย์เป็นตัวของตัวเองแต่ก็ไม่ให้มองข้ามความสำคัญของเสรีภาพของผู้อื่น เสรีภาพที่แท้จริงคือ การมีใจกว้าง และคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ มนุษย์ต้องใช้เสรีภาพอย่างผู้มีความรับผิดชอบ

จุดเด่นของปรัชญาอัตถิภาวนิยม จะเน้นถึงความสำคัญของอารมณ์ของมนุษย์ด้วย จะเห็นได้ว่า การที่นักปรัชญาอัตถิภาวนิยม มุ่งศึกษามนุษย์เริ่มด้วยการเน้นการมีอยู่ของมนุษย์ จึงทำให้นักปรัชญาอัตถิภาวนิยม แตกต่างจากนักปรัชญาคนอื่น นอกจากนี้ การมุ่งประเด็นไปที่มนุษย์ในแง่ของปัจเจกบุคคล ทำให้นักปรัชญาอัตถิภาวนิยม ต้องสนใจปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ คือ อารมณ์ เสรีภาพ การตัดสินใจ การรับผิดชอบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์อยู่เสมอ (ปานทิพย์ ศุภนคร, ม.ป.ป.)

แนวคิดทางการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาสาขาอัตถิภาวนิยมเป็นปรัชญาการศึกษาค่อนข้างจะใหม่กว่าปรัชญาสาขาอื่น ถึงแม้ว่านักปรัชญาการศึกษาสาขาอัตถิภาวนิยม จะยอมรับในความเป็นจริงและความเชื่อตามปรัชญาสาขาอื่นที่มีมาก่อนก็ตาม พวกอัตถิภาวนิยมมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่าในภาวะของโลกปัจจุบัน มีสรรพสิ่งหรือทางเลือกมากมายเกินความสามารถที่มนุษย์เราจะเรียนรู้ จะศึกษา และจะมีประสบการณ์ได้ทั่วถึง ฉะนั้น มนุษย์เราควรมีสิทธิ หรือโอกาสที่จะเลือกสรรสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวของตัวเอง มากกว่าที่จะให้ใครมาบ่อนหรือมอบให้ (วิชัย ดิษฐ์สระ, 2535)

ทฤษฎีทางการศึกษาของฝ่ายอรรถิกาวานิยม มุ่งที่จะสร้างมนุษย์ให้มีลักษณะที่สอดคล้องกับแนวคิดทางปรัชญา นั่นคือ การสอนให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพในการเลือก มีความรับผิดชอบหรือตัดสินใจใด ๆ ด้วยตนเอง เมื่อพิจารณาในหลักการเช่นนี้ก็จะลงความเห็นว่า ทฤษฎีการศึกษาตามแนวนี้ เหมาะที่จะนำไปใช้ในระดัสูงกว่าระดับประถมศึกษาขึ้นไป นั่นคือ จะเริ่มตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป เมื่อเด็กโตพอ ที่จะคิดอย่างมีเหตุผลได้ (บรรจง จันทรสา, 2522)

ปรัชญากลุ่มนี้เชื่อว่า มนุษย์มีศักยภาพในทางที่จะเป็นตัวของตัวเองตลอดเวลา ลักษณะนี้ นับว่าเป็นสิ่งมีอยู่ (Exis) ที่จริงแท้แน่นอน การดำรงชีวิตของมนุษย์ จึงมีแบบอย่างเป็นของตนเองที่สร้างขึ้นมา ดังนั้น โรงเรียนควรทำหน้าที่สร้างคน ให้เป็นตัวของตัวเอง มีพัฒนาการในด้านความเป็นตัวของตัวเอง นักเรียนจึงเป็นคนสำคัญ ที่มีสิทธิและอำนาจเต็มที่ในการเลือกสิ่งที่ตนเองเห็นว่า ควรนำมาเรียน (ศิริกุล ผลศักดิ์, 2523)

จากแนวคิดทางปรัชญา ลัทธิอรรถิกาวานิยมเป็นปรัชญาที่ไม่อยู่ในแบบแผนของปรัชญาทั่วไป การนำอรรถิกาวานิยมมาประยุกต์ใช้กับการศึกษา จึงมีลักษณะเด่นที่แปลกไปจากปรัชญาการศึกษาอื่น ในด้านการศึกษา ได้มีผู้ประยุกต์ใช้ปรัชญานี้กับการจัดการศึกษา ได้แก่ การปฏิบัติต่อนักเรียนในโรงเรียนสาธิต การทดลองใช้ในโรงเรียน (Summerhill) ในอังกฤษ ของ A. S. Neil ปรัชญาการศึกษาของนีล คือ จะทำโรงเรียนให้เหมาะกับเด็ก แทนที่จะทำเด็กให้เหมาะกับโรงเรียน เขาให้เสรีภาพแก่เด็กอย่างเต็มที่ ปล่อยให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง ด้วยการยกเลิกระเบียบกฎเกณฑ์ ตลอดจนแนวทาง และข้อเสนอแนะทั้งหลาย เขาเชื่อว่าสิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ อยู่ที่ความพอใจของผู้เรียนมากกว่าวิธีสอน ฉะนั้นหน้าที่สำคัญของโรงเรียนคือ จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศ ให้ผู้เรียนเกิดความพอใจ ที่จะเรียน มากกว่าอย่างอื่น (ศุภร ศรีแสน, 2522)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดที่สำคัญของปรัชญาอรรถิกาวานิยม เกี่ยวกับการศึกษา มีดังนี้ (ทองปลิว ช่มชื่น, 2528)

1. เชื่อว่า มนุษย์มีศักยภาพในทางที่จะเป็นผู้กำหนดอนาคตของตัวเองตลอดเวลา และเชื่อว่า มนุษย์แต่ละคน สามารถที่จะเลือกการกระทำของตนเอง ตลอดจนรับผิดชอบในการกระทำ อันจะมีผลต่อตนเองและสังคม มนุษย์เป็นผู้กำหนดแนวทางชีวิตและโชคชะตาของตนเอง

2. เมื่อตระหนักในลักษณะมนุษย์เช่นนี้แล้ว บทบาทและหน้าที่ของโรงเรียน คือ สร้างคนให้เป็นตัวของตัวเอง สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคน มีพัฒนาการในด้านความเป็นตัวของตัวเองให้มากที่สุด เพื่อจะได้มีความสามารถเลือกการกระทำของคนให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

องค์ประกอบทางการศึกษา

องค์ประกอบทางการศึกษา ตามแนวคิดของปรัชญาการศึกษาลัทธินิยัตินิยม สรุปได้ดังนี้ คือ

1. หลักสูตร

หลักสูตรในปรัชญาการศึกษาลัทธินิยัตินิยม ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ตายตัวหรือถูกกำหนดขึ้น แต่ต้องเป็นหลักสูตรที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองได้ดีขึ้น จะไม่มีการเสนอวิชาเรียนให้ผู้เรียน แต่ต้องมีวิชาต่าง ๆ พร้อมให้ผู้เรียนเลือก เพราะวิชานั้น เป็นเครื่องมือให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นตัวของตัวเองและไม่จำเป็นต้องมีวิชาบังคับ ผู้เรียนมีอิสระที่จะเลือกเรียนคนเดียวหรือเรียนเป็นกลุ่มก็ได้ (ไพฑูริย์ สีนลาวัฒน์, 2529)

เนื้อหาแต่ละวิชาในหลักสูตร จึงต้องมีความหมายต่อชีวิต และไม่ถือว่า วิชาหนึ่งวิชาใดจะมีความสำคัญในตัวเองมากกว่าวิชาอื่น แต่เป็นวิชาใดก็ได้ ที่แต่ละคนเห็นว่าจะช่วยให้เขาเป็นคนสมบูรณ์ขึ้น รู้จักโลกมากขึ้นถือว่าวิชานั้นเหมาะสม ไม่ว่าจะ เป็นวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วรรณคดี ปรัชญา หรือศิลปะ (ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ, ม.ป.ป.)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรก็คือ สร้างเด็กแต่ละคน ให้เข้าใจในตัวเองอย่างเต็มที่ และส่งเสริมให้บุคคลรู้จักเลือกและตัดสินใจ วิชาใดที่ผู้เรียนเลือก วิชานั้นย่อมมีความสำคัญ (ศิริกุล ผลศักดิ์, 2523) หลักสูตรตามแนวปรัชญานี้จึงไม่เสนอวิชาเรียนให้กับผู้เรียนแต่ต้องมีวิชาต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้เลือกมากมาย หลักสูตรที่เน้น จะต้องมาจากสภาพของนักเรียน โดยต้องคำนึงถึง

1. มนุษย์แต่ละคนต่างกัน และแต่ละคนมีความเท่ากัน ดังนั้น เขาควรจะเป็นผู้เลือกค่าของตนเอง หลักสูตรเนื้อหาวิชาควรจะมีการให้เลือกเรียน (Elective Course) ได้ตามความสามารถและความพอใจ

2. ความสามารถของนักเรียนแต่ละคน ควรได้รับการส่งเสริม (เรณู คุปต์ชเรีฐ, 2529)

2. ครู

เนื่องจากลักษณะที่มุ่งที่จะพัฒนาเด็กเป็นรายบุคคล ครูมีหน้าที่เพียงเป็นคนกระตุ้นหรือเร้าให้นักเรียนรู้จักตนเอง ให้สามารถหยิบยกความถนัดและความสามารถเฉพาะ ออกมาให้ เป็นประโยชน์มากที่สุด ครูจะต้องให้เสรีภาพกับนักเรียน (กิตติมา ปรีดีติลล, 2531) ครูจะต้องระลึกเสมอว่า ผู้เรียนเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดในกระบวนการของการศึกษา ดังนั้น ครูจะต้องให้ความสนใจต่อผู้เรียนอย่างเต็มที่ จะต้องสอนเพื่อช่วยพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ครูจะต้องไม่หลงไหลไปกับความทะเยอทะยานของตนเอง หรือสอนเพื่อต้องการชื่อเสียงหรือรางวัล อย่างหนึ่งอย่างใด หรือเห็นว่าวิชาที่ตนสอน สำคัญกว่าผู้เรียน จะต้องระลึกเสมอว่า ผู้เรียนทุกคนมีความแตกต่างกันและมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (ศุภร ศรีแสน, 2626) ครูจะช่วยผู้เรียนได้ ย่อมจะเป็นครูที่มีจิตใจกว้างขวาง มีความคิดที่เป็นอิสระ และต้องมีความเคารพเสรีภาพ และความเป็นมนุษย์ในตัวผู้เรียน ไม่น้อยไปกว่าของตนเอง (เกียรติวรรณ อมาตยกุล, 2528)

นอกจากนี้ ครูจะต้องทำหน้าที่กระตุ้นให้นักเรียนเป็นผู้มีความรับผิดชอบโดยเฉพาะ ความรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาเอง วิธีการที่จะกระตุ้นให้นักเรียนตระหนักในความรับผิดชอบก็คือ ทำให้เขาเห็นว่า ชีวิตเขาเป็นของเขาเอง ตัวของเขาเองเท่านั้นที่จะเป็นผู้นำชีวิตของเขาได้ บูเบอร์ ได้กล่าวถึงครูตามแนวปรัชญาว่า ครูจะต้องเป็นผู้ที่รู้เรื่องเนื้อหาที่จะสอนอย่างสมบูรณ์ และต้องมีความเข้าใจเนื้อหาอย่างถ่องแท้ ในฐานะที่มันเป็นผลผลิตจากกิจกรรมการแสวงหาของมนุษย์ ครูจะต้องทำให้เนื้อหาวิชาที่จะสอนกลายเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ภายในตัวครูเอง ครูก็สามารถเสนอแก่เด็กได้อย่างถ่องแท้และเสมือนความรู้เป็นส่วนหนึ่งของเขาเอง อัดกิวานิสม มีความเห็นว่า ครูที่ประสบความสำเร็จในการสอน ไม่ใช่ผู้สอนแล้วมีคนเชื่อตาม แต่หมายถึง ผู้ที่มีความซื่อสัตย์และจริงจังแก่นักเรียน (ศักดิ์ชัย นิริยุทวิ, ม.ป.ป.)

3. ผู้เรียน

ปรัชญาการศึกษาลัทธิอัตถิภาวนิยม เชื่อว่าผู้เรียนจะต้องแสวงหาและค้นพบ ความดี ความจริง ความยุติธรรม ด้วยตนเองไม่มีใครมาหยิบยื่นให้ ดังพุทธภาษิตที่ว่า "อัตตาหิ อัตตโน นาโถ" คือตนเป็นที่พึ่งของตนเอง กรรมของใครก็เป็นของคนนั้น ปรัชญาสาขานี้จะให้ผู้เรียนแสดงออกซึ่งเสรีภาพ มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกโดยเสรี (เรณู คุปต์ชเรฐียร, 2529)

ดังนั้น ผู้เรียนจึงสามารถเลือกเรียนสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการและความสนใจของตนเองที่เห็นว่าเหมาะสม และเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนเอง ผู้เรียนจึงเป็นผู้มีเสรีภาพอย่างแท้จริง แต่ในการเลือก ผู้เรียนจะต้องมีความรับผิดชอบต่อการเลือกนั้น ๆ ด้วย ซึ่งปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ ถือว่าองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มี 3 ข้อ คือ

1. ความมีเสรีภาพ
2. ความรู้สึกรับผิดชอบ
3. การเลือกหรือการตัดสินใจ (ศุภร ศรีแสน, 2522)

4. กระบวนการเรียนการสอน

ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ จะให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง การเรียนการสอนจึงมุ่งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและรู้จักตัวเองเป็นสำคัญ โดยถือว่า ขบวนการของการศึกษาจะต้องเริ่มต้นจากผู้เรียนก่อน เป็นการเรียนรู้จากภายใน ไปสู่ภายนอก (Learn from the insicle-out) (Van Cleve Morris, 1961) ดังนั้น การจัดการศึกษาตามแนวคิดลัทธินี้ จึงเป็นการจัดสิ่งแวดล้อมหลาย ๆ แบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตัวเองสนใจและเห็นว่า เป็นประโยชน์แก่ชีวิตมากที่สุด วิชาใดก็ตามที่ทำให้ผู้เรียน รู้จักชีวิต รู้จักตัวเองและทำให้ผู้เรียนมีความสุขในสังคม ถือว่าวิชานั้นมีความเหมาะสม (ทองปลิว ช่มชื่น, 2528)

ลัทธินี้จึงคัดค้านการเรียนการสอนที่จำกัดอยู่แต่ในวงวิชาการ และความรู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้เรียน และเห็นว่า ถ้าครูทำหน้าที่ เป็นเพียงตัวกลางระหว่างความรู้กับผู้เรียน ครูนั้น นอกจากจะลดค่าความเป็นมนุษย์ของตัวเองแล้ว ยังไม่เคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนอีกด้วย การเรียนการสอนจึงไม่ควรใช้วิธีการถ่ายทอด แต่ควรเป็นวิธีการเสนอแนะ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครูที่มีความรู้ และประสบการณ์ในวิชานั้นเป็นอย่างดีกับผู้เรียน ในกรณีเช่นนี้ ศิษย์และครูควรสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ผู้เรียนอาจจะรับหรือไม่รับข้อเสนอแนะของครูก็ได้ ผลสำเร็จในการเรียนการสอนจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าผู้เรียนรับทัศนะที่ครูเสนอมากน้อยเพียงใด แต่ขึ้นอยู่กับว่าผู้เรียนเข้าใจชีวิต เข้าใจตัวเองมากขึ้นเพียงใด และบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ ความอบอุ่น และความจริงใจระหว่างครูและศิษย์ (เกษรติวรรณ อมาตยกุล, 2528)

การดำเนินการสอน ครูจะต้องเสนอทัศนะต่าง ๆ เกี่ยวกับเนื้อหาวิชานั้นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ครูจะต้องเสนอเนื้อหา ในฐานะที่เป็นผลผลิตทางด้านความคิดของบุคคลหลาย ๆ คน และเป็นเรื่องที่จะต้องคิดต่อไป ดังนั้น ความรู้ที่จะเสนอในการเรียนจะต้องนำมาตีความอีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่ได้หมายความว่า ครูจะปล่อยให้เด็กเลือกสร้างทัศนะอย่างไรก็ได้ตามที่เขาปรารถนา ซึ่งเท่ากับเป็นความไม่รับผิดชอบเพราะเด็กยังไม่ใช่ว่ามีความรู้ แต่ในขณะที่เด็วยังไม่รู้ก็ไม่ต้องไปปิดล้อมความคิดของนักเรียน (ศักดิ์ชัย นริญทิว, ม.ป.ป.) ดังนั้น การเรียน จึงไม่ควรเน้นที่สาระสำคัญเพียงอย่างเดียว ควรเน้นที่การตัดสินใจของแต่ละคนประกอบด้วย โดยยึดหลักให้ผู้เรียนได้มีโอกาสรู้จักตนเอง ยอมรับให้ผู้เรียนมีสิทธิเสรีภาพที่จะเป็นผู้เลือกเองเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ตนเองต้องการ ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน

5. การประเมินผล

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเชื่อว่า ความรู้ คือ การเลือกของแต่ละบุคคล (Truth AS Existentialism Choice) ซึ่งจะเกิดขึ้นได้โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งที่ต้องการรู้ การศึกษาจึงมุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ รู้จักใช้เสรีภาพในการเลือก มีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ (ศักดิ์ ประรงค์ประทานพร, 2523) ดังนั้น การประเมินผล จึงมุ่งไปที่เนื้อหาต่าง ๆ ที่เรียนไปเพื่อพัฒนาตนเอง

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมกับมนุษยนิยม

Sartre ได้กล่าวว่า เอกซิสเตนเซียลลิสม์ คือ มนุษยนิยม แต่ที่ว่ามนุษยนิยมมีความหมายมากกว่าหนึ่งความหมาย เอกซิสเตนเซียลลิสม์เป็นมนุษยนิยมในแง่ของการเน้นถึงมนุษย์และคุณค่าส่วนตน รวมทั้งการตระหนักถึงความเด่นเฉพาะคนของการมีอยู่ของตน แต่ขณะเดียวกัน มนุษยนิยม หมายถึงว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างความหมายและคุณค่าแต่ผู้เดียว ซึ่งไม่ใช่ นักปรัชญาเอกซิสเตนเซียลลิสม์ทุกคน เป็นมนุษยนิยม ในแง่ดังกล่าว (อ้างถึงใน ปานทิพย์ ศุภนคร, ม.ป.ป.)

เอกซิสเตนเชียลลิสม์ ทิศนะทางปรัชญา ที่ให้ความสำคัญแก่ปัจเจกภาพ มากกว่า
สากลภาพ เสรีภาพมากกว่าระเบียบกฎเกณฑ์ การสร้างสรรค์ มากกว่าระเบียบแบบแผน
ความรู้สึกมากกว่าเหตุผล และให้ความสำคัญแก่ความรู้เชิงอัตนัย เช่น การรู้ที่เกิดจากการ
ประสบด้วยตนเอง

มนุษยนิยม ทิศนะที่ถือว่า มนุษย์เป็นสิ่งหนึ่งในธรรมชาติ มีศักดิ์ศรี มีค่า และมี
ความสามารถที่จะพัฒนาตนเอง โดยอาศัยเหตุผลและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ไม่ต้องอาศัย
อำนาจเหนือธรรมชาติแต่อย่างใด มนุษยนิยมตามทิศนะของกลุ่มศาสนาบางกลุ่ม ถือว่ามนุษย์
จะพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ได้โดยอาศัยหลักคำสอนทางศาสนา

การเปรียบเทียบอัตถิภาวนิยมกับมนุษยนิยม พอสรุปได้ดังนี้

1. มีหลักความเชื่อที่สำคัญคือ มนุษย์เป็นสิ่งสำคัญที่สุด และถือหลักสำคัญของการ
จัดการศึกษา ได้แก่ การส่งเสริมให้คนมีอิสระภาพ

อิสระภาพในความหมายของอัตถิภาวนิยม หมายถึง ปัจเจกบุคคลได้ใช้เสรีภาพ
ส่วนบุคคล เลือกคิด ทำ โดยไม่มีผู้ใดมาบังคับ และพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อการเลือกกระทำนั้น

อิสระภาพในความหมายของมนุษยนิยม หมายถึง การมีเสรีภาพที่จะเลือกกระ
ทำสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน รวมทั้งตัวเองด้วย

2. หลักสำคัญของการจัดการศึกษา เป็นการส่งเสริมให้คนมีเสรีภาพ ซึ่งปรัชญา
การศึกษาลัทธิอัตถิภาวนิยมจะเน้น 3 อย่าง คือ การมีเสรีภาพ การเลือกตัดสินใจ และความ
รับผิดชอบต่อ ส่วนมนุษยนิยมจะมุ่งที่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์โดยเน้นที่อารมณ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. อัตถิภาวนิยม เป็นปรัชญาการศึกษาซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาใน
รูปของกิจกรรมการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดของปรัชญานี้ ส่วนมนุษยนิยมเป็นแนวความเชื่อ
ในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความมีคุณค่าของมนุษย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปรัชญาการศึกษาลัทธิอัตถิภาวนิยมกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมการศึกษา ที่จัดขึ้นได้ทั้งใน และนอกโรงเรียน โดยไม่มีรูปแบบแน่นอน จัดขึ้นตามความเหมาะสม และความต้องการของผู้เรียน ยึดหลักปรัชญาที่ว่าการศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคน ให้รู้จักใช้ความคิดตัดสินใจ รู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยตนเอง มีอิสระภาพจากสิ่งแวดล้อมมากที่สุด โดยมีวิถีการเป็นเพียงส่วนประกอบที่จะทำให้คนสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเท่านั้น จึงเป็นกิจกรรม การศึกษาที่จัดเพื่อคนทุกคนในสังคม (เกษรติวรรณ อมาตยกุล, 2530)

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2529) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการศึกษาตามแนวปรัชญาการศึกษาลัทธิอัตถิภาวนิยมไว้ว่า เป็นการส่งเสริมมนุษย์แต่ละคนให้เขารู้จักที่จะพิจารณา และตัดสินใจสภาพและเจตจำนงที่มีความหมายต่อการดำรงอยู่ของเขาอย่างแท้จริง ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระเลือกสรรคุณธรรม ค่านิยมอย่างเสรี รู้จักรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อข้อผูกพันต่าง ๆ ที่ตนเองรับรู้

ทองปลิว ช่มชื่น (2528) ได้กล่าวถึงปรัชญาการศึกษา ลัทธิอัตถิภาวนิยมไว้ว่า ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ เห็นว่า สิ่งที่มีความสำคัญที่สุด และมีความหมายที่สุดสำหรับมนุษย์คือตัวของตัวเองของมนุษย์แต่ละคน เพราะฉะนั้น การศึกษาจึงมุ่งที่จะสอนให้ค้นพบและรู้จักตัวเองเป็นสำคัญ กระตุ้นให้แต่ละคนรู้จักแนวทางที่จะเลือกสำหรับตนเองที่จะต้องรับผิดชอบ และให้ผู้เรียนแต่ละคนมีเสรีภาพในการเลือกอย่างแท้จริง หน้าที่ของครูเป็นผู้คอยช่วย กระตุ้นให้ผู้เรียนค้นคว้าในการที่จะตัดสินใจหรือไม่ตัดสินใจและคอยอำนวยความสะดวก (facilitator) ให้นักเรียนมองเห็นแนวทางเลือกของตนเองอย่างถูกต้อง

การศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งปัจจุบันได้รับความสนใจให้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาการศึกษาและเป็นส่วนหนึ่งของระบบการพัฒนาคนและการพัฒนาบ้านเมืองนั้นได้ดำเนินการโดยยึดหลักปรัชญาที่ถือว่า มนุษย์ทุกคนมีสติปัญญา มีเหตุผล สามารถคิดและตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีงามสำหรับตนเองและชุมชนได้ การจัดการเรียนการสอน จึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียน หรือประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจตามเหตุการณ์ที่เขามีอยู่ โดยที่ผู้สอน มีบทบาทเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน (facilitator) ทำหน้าที่กระตุ้น ให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิด และประสบการณ์ระหว่างกัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2525)

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษาลัทธิอัตถิภาวนิยม โดยคำนึงถึงตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ลัทธินี้ จะเน้น เรื่องปัจเจกชน คือ "ตัวฉัน" หรือ "ตัวเอง" เป็นหลัก ถือว่ามนุษย์เราแต่ละคน มีความแตกต่างกันทั้งด้านประสบการณ์ และความคิด ซึ่งอาจจะทำให้เรารู้ในสิ่งเดียวกันแตกต่างกันออกไป เช่นเดียวกับกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่ไม่จำกัดเพศ อายุ และระดับการศึกษา ดังนั้น การได้มาซึ่งความรู้ย่อมขึ้นอยู่กับการเลือก การตัดสินใจของผู้เรียนแต่ละคน เกี่ยวกับเรื่องนี้ ทองปลิว ช่มชื่น (2528) ได้ให้ทัศนะว่า การสอนตามแนวลัทธินี้จะมุ่งสอนให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพในการเลือก มีความรับผิดชอบ หรือการตัดสินใจใด ๆ ด้วยตนเอง ปรัชญาการศึกษาตามแนวนี้ เหมาะสมที่จะนำไปใช้กับผู้เรียนในระดับที่สูงกว่าชั้นประถมศึกษาขึ้นไป หรือผู้ใหญ่ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน เพราะผู้เรียนเจริญเติบโตพอที่จะคิด หรือ เลือกอย่างมีเหตุผลได้

สุรกุล เจนอบรม (2533) ได้กล่าวถึงปรัชญาการศึกษาลัทธิอัตถิภาวนิยมในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ปรัชญาการศึกษาลัทธิอัตถิภาวนิยม เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความค่าอย่างแท้จริงของมนุษย์ ทั้งนี้มนุษย์แต่ละคนสามารถที่จะเลือกการกระทำของตนเอง เป็นผู้กำหนดทางชีวิตของตนเองได้
2. หน้าที่สำคัญของสถาบันการศึกษา ที่รับผิดชอบงานทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงต้องทำหน้าที่สร้างคนให้เป็นตัวของตัวเอง ให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกและรู้จักเลือกโดยอิสระ

ปรัชญาการศึกษาลัทธิอัตถิภาวนิยมกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนสาขาอาชีพ

การศึกษานอกระบบโรงเรียนสาขาอาชีพ จัดขึ้นเพื่อบริการการสอน หรือฝึกอบรมวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนที่ประสงค์จะมีความรู้ และทักษะในวิชาชีพที่ตนถนัด ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพหรือแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ตลอดจน ยกกระดับความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น การจัดการศึกษาจะเป็นไปในลักษณะให้การศึกษาหรือฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น ซึ่งเป็นหลักสูตรวิชาชีพ ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนเฉพาะส่วนที่ต้องการ เมื่อจบแต่ละรายวิชาแล้ว ถือว่าจบหลักสูตร

วินัย สายหงษ์ (2528) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน วิชาชีพพระยะสัน ของครูผู้สอนและผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด พบว่าครูผู้สอน และผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดมีความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ครูผู้สอนควรรู้นโยบาย แนวคิด และจิตวิทยา การเรียนการสอนผู้ใหญ่ควร เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูควรทำหน้าที่แนะนำ มากกว่าการสอน

2. ผู้เรียนและการจัดชั้นเรียน ควรให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติอย่างจริงจัง ควรมี การยึดหยุ่นกับการเรียนของผู้เรียน

3. หลักสูตรและเนื้อหาวิชา ควรเน้นการปฏิบัติ ความยืดหยุ่นให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น หลักสูตรควรยึดหยุ่นและสอดคล้องกับสภาพความต้องการ เน้นการนำไป ใช้เพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่

4. การประเมินผล ควรประเมินจากความสนใจ ความตั้งใจและผลงานของผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากลักษณะการจัดการศึกษานอกกระบวนโรงเรียนสาขาอาชีพ จะเห็นว่าผู้เรียนมีอิสระ ที่จะเลือกเรียนสาขาวิชาชีพตามความพอใจหรือความสนใจของตนเองได้มากยิ่งขึ้น หลักสูตร จะมีลักษณะหลากหลาย ตามความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น โดยจัดให้มีความยืดหยุ่น เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ ภิญญู สาร (2522) ได้ให้ ทิศนะเกี่ยวกับการศึกษาวิชาชีพไว้ว่า การศึกษาวิชาชีพเป็นการศึกษาที่มุ่งผลิตกำลังคนในสาขา วิชาชีพต่าง ๆ ความรู้ที่ได้ขึ้นอยู่กับผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ในระบบการเรียนการสอน จึงไม่ ควรเป็นระบบการเรียนการสอนที่ถูกระงับ ดั้งนั้น การได้มาซึ่งความรู้ต้องขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของผู้เรียนเอง ซึ่งมีลักษณะสอดคล้อง กับแนวปรัชญาการศึกษาที่ถือคติภาวนิยม เพราะปรัชญาการศึกษาที่ถินี้ ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนอย่างมาก การเรียนการสอนจะมุ่งให้ ผู้เรียนได้ค้นพบและรู้จักตัวเองเป็นสำคัญ เห็นว่าการเรียนรู้ของผู้เรียน ควรเริ่มต้นที่ความ อธิากรู้ของผู้เรียนเอง เป็นการให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้และมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้ เลือกกระทำไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรงยังไม่มีผู้ใดทำมาก่อน แต่มีงานวิจัยที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ดังนี้

อาชัญญา ลีริชานนท์ (2527) ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ ที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนผู้ใหญ่สายอาชีพ สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร ในด้านตัวครู นักศึกษา เนื้อหาและหลักสูตร สื่อการสอน และการวัดผลประเมินผล ของโรงเรียนผู้ใหญ่สายอาชีพ และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ ที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอน มีความคาดหวังสูงกว่าสภาพที่เป็นจริง ในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้การจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ ได้รับการพัฒนาให้สูงขึ้น

ทรงวุฒิ สุธาอรรถ (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวโน้มของปรัชญาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน ปีพุทธศักราช 2543 พบว่า ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นการยึดปรัชญาการศึกษา กิจกรรมการศึกษา หรือกลุ่มเป้าหมายก็ตาม แนวคิดของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ สอดคล้องกับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษามนุษยนิยม (Humanism) คือ เน้นในเรื่องของการที่จะพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสนใจ และความต้องการของนักเรียนเป็นสำคัญ โดยผู้เรียนสามารถจะเลือกได้ในสิ่งที่เขาเห็นว่าดี มีประโยชน์ต่อชีวิต กล่าวคือ กิจกรรมของเนื้อหาที่เรียนนั้นจะต้องสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เพราะเชื่อว่าธรรมชาติของคนนั้นอยากเรียนในสิ่งที่ตนเองสนใจ บทบาทของผู้สอน จะเป็นผู้คอยช่วยเหลือ แนะนำ ยั่วยุให้กำลังใจ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้านการเรียนการสอน ผู้เชี่ยวชาญ เห็นว่าต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นที่ความสนใจและความถนัดของผู้เรียน และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด เพื่อให้ค้นพบและรู้จักตัวเอง ด้านการประเมินที่ดียิ่ง คือตัวผู้เรียนเอง ดังนั้น จะเห็นว่าแนวโน้มของปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ปีพุทธศักราช 2543 ทั้งด้านความหมาย เป้าหมายการศึกษา กระบวนการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล จะเน้นที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ

อุดม ศาสตร์เวช (2530) ได้ศึกษาเรื่อง ความเชื่อในทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด รวม 67 คน ผลการวิจัย พบว่า ความเชื่อในทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ด้านจุดมุ่งหมายของ

การศึกษา ด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านบทบาทผู้เรียน ด้านบทบาทผู้สอน มีความเชื่อทางปรัชญาพัฒนาการนิยม บูรณาการนิยมและอัตถิภาวนิยม ในระดับมาก

สมเกียรติ อักษรกวาน (2530) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูและนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 5 รวมทั้งเปรียบเทียบความคิดเห็นของครู ที่มีระดับการศึกษา และประสบการณ์การสอนต่างกัน เกี่ยวกับการเรียนการสอน ตามแนวปรัชญามนุษยนิยม กรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นครู จำนวน 250 คนและนักศึกษา จำนวน 350 คน ศึกษาใน 4 ด้าน คือ ด้านทฤษฎีความรู้ ด้านเป้าหมายของการศึกษา ด้านกระบวนการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า ทั้งครูและนักศึกษผู้ใหญ่ระดับ 5 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนตามแนวปรัชญามนุษยนิยมอยู่ในระดับมาก สำหรับการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครู ด้านระดับการศึกษา และประสบการณ์การสอนของครูที่ต่างกันเกี่ยวกับการเรียนการสอน ตามแนวปรัชญามนุษยนิยม พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนตามแนวปรัชญามนุษยนิยม ไม่แตกต่างกัน

โกวิท จิตบรรจง (2530) ได้ศึกษาความคิดเห็นของ เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัดเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่แบบมนุษยนิยม ในด้าน เป้าหมายทางการศึกษา ความรู้ และการประเมินผล พบว่า เจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นด้วยอย่างมาก เกี่ยวกับตัวแปรด้านอายุ และประสบการณ์การสอน พบว่า ไม่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นนี้ ส่วนตัวแปรด้านการศึกษา พบว่า เจ้าหน้าที่ ศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า มีความคิดเห็นด้วย เกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่แบบมนุษยนิยมสูงกว่าเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษานอกโรงเรียน ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะมีแนวโน้มที่สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษามนุษยนิยม ที่เน้นตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. ผู้ที่เกี่ยวข้อง กับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ต่างก็มีความคิดเห็น เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวปรัชญามนุษยนิยมอยู่ในระดับมาก
3. ความคิดเห็นของครูที่มี อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์สอนต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนตามแนวปรัชญามนุษยนิยมไม่แตกต่างกัน

ตามสภาพการจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียน ทั้งในด้านจุดมุ่งหมายทางการศึกษา หลักสูตร ครู ผู้เรียน กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล จะเห็นว่า มีความสอดคล้องกับแนวปรัชญาการศึกษาลัทธิอรรถิภาวนิยม โดยพิจารณาถึงกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่จัดขึ้นตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้รู้จักใช้ความคิดตัดสินใจ แก้ปัญหา มีเสรีภาพในการเลือกสิ่งที่เหมาะสมสำหรับตัวเอง ครูจะเป็นผู้ประสานงาน ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ระหว่างกัน ซึ่งปรัชญาการศึกษาลัทธิอรรถิภาวนิยม มีความเชื่อว่า เป้าหมายของสังคมนั้น ต้องมีความมุ่งมั่นจะพัฒนาให้คนเรามีอิสรภาพและมีความรับผิดชอบ และสิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ เราเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีสิทธิเสรีภาพที่จะเลือกเอง ครูเป็นเพียงผู้กระตุ้น หลักสูตรก็เป็นเนื้อหาสาระประกอบด้วยทุกวิชาเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกตามความถนัดและความสนใจของตนเอง (วิชัย ดิสสระ, 2535) โดยเฉพาะงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนสาขาสีฟ้า ที่มีจุดมุ่งหมายในการให้ความรู้ด้านการฝึกทักษะอาชีพแก่บุคคลผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาและกลุ่มประชากรนอกระบบโรงเรียนที่ต้องการความรู้ให้ได้รับการฝึกอบรมทักษะอาชีพในสาขาต่าง ๆ ตามความถนัดและความต้องการของตน ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพหรือเพื่อปรับปรุงอาชีพ ตลอดจนใช้ในแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ปรับปรุงหลักสูตร และกระบวนการของหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้นให้มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของผู้เรียนและชุมชนโดยจัดเป็นหลักสูตรรายวิชาย่อย เปิดสอนแบบไม่มีรอบไม่มีรุ่น แต่จากสภาพการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาที่เปิดสอนสาขาสีฟ้า ส่วนใหญ่จะเป็นการสอนแบบมีรอบมีรุ่น หลักสูตรค่อนข้างยาวทำให้เกิดข้อจำกัดสำหรับผู้ต้องการเข้ารับฝึกอบรมวิชาชีพ ที่จะต้องคอยจนกว่าจะจบหลักสูตร ทำให้ไม่ทันต่อความต้องการ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนสาขาสีฟ้า อันได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักศึกษา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียนสาขาสีฟ้าตามแนวปรัชญาการศึกษาลัทธิอรรถิภาวนิยมอย่างไรบ้าง และในสภาพที่เป็นจริง มีการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับแนวปรัชญาการศึกษา ลัทธิอรรถิภาวนิยมมากน้อยเพียงใด